

Lezsák Sándor

Azonnali versek órája

Az erzsébeti temetőben

Menny dübörög, villámlik,
– kugliznak az angyalok.
Apám bábukat állít,
sietek hozzá – gyalog.

Megyek hozzá beszélgetni,
ötven éve, hogy itthagytott.
Nem volt időm megkérdezni:
ki volt ő, és én ki vagyok?

Várom a Kalauzt

Éveken át gyűjtöttem
a vasúti jegyeket.
Lakitelek, Kecskemét, Budapest,
Budapest, Kecskemét, Lakitelek.

Féltem, hogy váratlanul
rám nyit az Ügyeletes Kalauz,
és visszamenőleg ellenőrzi
az összes vasúti jegyemet.

Ezért gyűjtöttem éveken át
az érvényes vasúti jegyeket.
Lakitelek, Kecskemét, Budapest,
Budapest, Kecskemét, Lakitelek.

Látható többség

Aki nem látható
az Lészpeden él,
és Budapesten,
a Gát utcában,
balladai félhomályban,
Nyéken és Rácegresen
Zámolyon és Izsákon,
a Hernád mellett,
Szentistvánon,
Rohoncon és Szalontán,
Galambfalván, Topolyán,
Kiskőrösön, Csantavéren,
Újlakon és Helmeceen.
Siménfalván, Érmindszenten
szabad szemmel látható már
Szódemeter ege alatt,
együtt vagyunk föld felett,
együtt élünk föld alatt.

A Kalauz megérkezett

Ruhájáról, sapkájáról
fölismertem
az ügyeletes Kalauzt.

- Már évek óta várom,
hogy kezelje az összes
vasúti jegyemet.

Lakitelek, Kecskemét, Budapest,
Budapest, Kecskemét, Lakitelek.

Jöjjön és kezelje már le
a Nagy Jegylyukasztóval
az összes vasúti jegyemet.

Lakitelek, Kecskemét, Budapest,
Budapest, Kecskemét, Lakitelek.

Üzenet

- Van Isten, Papa? -
kérdézi Máté
unokám hazafelé
egy templomos
vasárnapon.

- Gondolkodom,
tehát van - mondom,
és akkor a máriapócsi
Dédmama képe
elmozdult a szobafalon.

Kalauz vakvágányon

A Kalauz elindult.
Az arcán bocsánatkérő mosoly.
- Ide már nem jövök vissza.

Jönnek utánam
a füves hírcsinálók,
híreket szerkesztők. Mind.

Fújdogálnak mesterséges
szénaillatot,
és nem kérnek bocsánatot.

Szellemfalu¹

– nem is olyan – abszurd, de romantikus népszínmű két részben

SZEREPLŐK:

DEÁK PÉTER, tanító

ZSUZSA, mezőgazdász

GÁBOR, fémkeresőző régésztechnikus

ANIKÓ, virágkötő

PÉTER, asztalos és villanyszerelő, hangeffekteket gyűjt

AMBRUS, kőműves, most napszámos

PIROSKA, varrónő, most óvodai dajka

FERENC ATYA, katolikus plébános

ISTVÁN ATYA, missziós pap

MR. WRANGLER, cégvezető, felvásárló

SEPRŰ, titkár, tolmács

MR. MUSTANG, cégvezető, felvásárló

PACSULI, titkár, tolmács

Előhang

Az előhang 1958-ban, június közepén, délidőben játszódik valahol a Kárpát-medencében.

A 19. század végén épült kéttantermes falusi iskola egyik termében vagyunk. Bejárat baloldalt, kis előszobán át. A tanterem bal oldalán három ablak, az ablakok között fogasok és könyvespolcok. Elöl, középen dobogó, tanári asztal. A jobb sarokban vaskályha, oldalt vízcsap, mosdótál. A jobb oldali három nagyméretű szekrények között könyvespolcok és ruhafogasok. A falakon tanítótáblák, a „j” hang kétféle jelölése, ABC, szorzótábla. A falon ingaóra. Az egyik

1 A *Szellemfalu* eredetileg a *Hitel* 2023. májusi számában jelent meg, s időközben Lezsák Sándor további írásaival együtt könyv alakban is napvilágot látott (*Szellemfalu és egyéb jelenések*. Kairosz Kiadó, 2023). A most közölt Előhangot a szerző utólagosan írta a népszínműhöz.

szekrény tetején földgömb. A falakon Petőfi, Arany János, Kölcsey, Móra Ferenc és Móricz Zsigmond fényképe üveges keretben. Farácsos faliújság, rajta kivágott betűkből Ó-IÓ-CIÓ-ÁCIÓ-KÁCIÓ-AKÁCIÓ-VAKÁCIÓ. Az üveges, középső szekrényben fizikai, kémiai kísérletekhez eszközök. A baloldali szekrény mellett fából faragott köpülőben hurkapálcikás papírbábok. Iskolai golyós számológép, szépirásminták, fa kerettel védve országtérképek. A tanári dobogó mögött kockás, vonalas és sima zöld táblák, a tartóban kréta, szivacs és törlőrongy. Kisebbségnagyobb méretű iskolai padok, három oszlopban 26 tanulónak. A jobboldali két szekrény között bábparaván BÁBSZÍNHÁZ felirattal.

A mennyezetről három lámpa lóg.

Deák Péter tanító úr a tanári asztalnál ül. Előtte magnetofon, jobbra és balra könyvcsomag, bizonyítványok. Deák tanító úr az '50-es évek második felében divatos magnetofont próbálja, kapcsolgatja.

Külső zaj, traktor zakatol az úton. Deák tanító úr figyel, a traktor nem állt meg, hangja egyre távolabb. Deák tanító úr a közelebbi ablakhoz megy, kinyitja, majd az átellenben levő könyvespolc előtt megáll. A felső két sorban díszkötésben egyforma albumszerű könyvek: Lenin és Sztálin összes művei. A hetedik könyvet leemeli, az asztalhoz viszi, kinyitja. Nem könyv, hanem bőrkötésbe burkolt doboz. Kivesz belőle két magnószalagot, a „dobozt” visszateszi a könyvespolcra. Leül az asztalhoz, az egyik magnószalagot fölteszi a magnetofonra, bekapcsolja. Surrogó hang. Kintről kutyaugatás. Deák tanító úr az ablakhoz megy, kinéz. Az ablakrács miatt nem tud kihajolni. A kutya tovább ugat, ezért a tanító úr kimegy a tanteremből, látjuk, ahogy elmegy a két ablak előtt, de amikor a harmadik ablakhoz ér, felharsan a magnetofonról Horváth Tivadar énekhangja az '50-es évek közepéről:

„Párizsban szép a nyár,
a Grand Boulevard fényárban áll.”

Deák tanító úr rémülten fut vissza a tanterembe.

„Sétára vár a Szajna part,
a kis Paulette is épp arra tart.”

A tanító úr idegesen, gyors mozdulatokkal, kapkodva próbálja kikapcsolni a magnetofont, de a hangosítót tekeri, ezért a vezetékét kihúzza a konnektorból. Csönd. A tanító úr fülel egy darabig, aztán kézzel tekericseli és leveszi a szalagot. Fölteszi a másik szalagot. Feláll, becsukja az ablakot, a vezetékét visszadugja a konnektorba, leül, bekapcsolja a magnót, kézbe veszi a mikrofont. Kicsit krákkog, torkát köszörüli:

- Mikrofonpróba, egy-kettő.
- Visszahallgatja.
- Mikrofonpróba, egy-kettő.

Deák tanító úr ezt letörli, majd a jegyzeteit veszi elő, de nem olvas, a közönséget *(vagy az olvasót)* nézi, s mondja a mikrofonba:

- Erzsike nővérem, unokája, kedves Gáspár, köszöntelek testvéri szeretettel. Lepakcsolja, kézzel kicsit visszatekeri, belehallgat:

- Telek testvéri szeretettel.

Újra a mikrofonba mondja:

- Balogh Zsolti, egykori tanítványom, ügyvéd, csak benne bízhatok. Ezt a hangos levelet majd átmásolja, Pesten letétbe helyezi, a másolatot pedig kiviszi Bécsbe, ott fogja föladni a címedre, a messzi Amerikába, Floridába.

A tanító úr újra visszahallgatja az utolsó szavakat:

- A messzi Amerikába, Floridába.

Folytatja:

- Az egykori nagy Deák famíliából egyedül te és a családod maradt. Ti is a távoli idegenben. Én itt élek ma is a szülőfalumban, ahol édes testvéremmel, Erzsike nénéddel nevelődtünk. Egyedül élek, magamra maradtam. Július elején, két hét múlva nyugállományba kerülök. 1908-tól 50 évig tanítottam ebben az iskolában. Közben két háborúban szolgáltam. Az első nagy háborúban elvesztettem a családomat. Kivittek a frontra, ahol századparancsnok voltam. Ide meg bejöttek a román katonák.

A tanító úr megáll, törli az utolsó mondatot. Újra mondja:

- Ide, a faluba bejöttek az idegen katonák, drága feleségem a négy gyerekkel apósomékhöz menekültek, de oda is bevonultak az idegen katonák és fölgyújtották a falut. Aki menekülni próbált, azokat legéppuskázták. A háború után elmentem a faluba, a malomárok szélén álltam. Tömegsír lett a malomárok. Kihantolni nem engedték a holtakat. Ott imádkoztam, aztán újra elmentem apósomékhöz házához. Házához? A leégett ház helyén játszótér volt. Álltam a hinta mellett, ahol egykor a feleségem és a gyerekek szobája lehetett. Befelé nyeltem a könnyeimet, amikor a homokozóból egy kicsi leányka odaszaladt, beleült a hintába, rám nézett és kérlelt:

- Bácsi kérem, tessék engem egy kicsit hintáztatni.

Hintáztattam. Kis idő múlva odajött egy asszony.

- A Deák családból tetszik lenni?

- Igen - mondtam. Deák Péter. Itt állt apósomékháza, amit felgyújtottak, és odaveszett a családom.

- Megismertem. Részvétem. Szörnyű, ami történt. Anyám előtte szekérrakott bennünket, mi még időben elmenekültünk. Katóka néni, a felesége még csomagolt, mondta, hogy hajnalban jön egy nagyobb szekér. De a katonák éjfél után csaptak le a falura, raboltak, fosztogattak, mindenkit legéppuskáztak.

(Kint harangoznak. Dél van.)

Deák tanító úr a könnyeivel küszködik. Leállítja a magnót. Aztán újra bekapcsolja, és mondja:

- Harangoznak. Dél van, kedves Gáspár. Holnap lesz a tanévzáró, bizonyítványosztás, jönnek a szülők, ilyenkor bábozok nekik. Mesejátékot. Most egy tanmesét, ezzel köszönök el a gyerekektől, szülőktől, az iskolától. Megyek próbálni,

ezt a hangos levelet azzal zárom, hogy adj életjelt magadról, látogassatok meg. Ti utazhattok, én még útlevelet sem kapok, még Magyarba se tudok menni. Isten veletek, Gáspár öcsém. Isten akkor lesz velem, kedves Gáspár öcsém, ha nem hagyod válasz nélkül ezt a hangos levelet.

A könyvespolchoz megy, a Sztálin-albumba visszateszi a magnótekereszt.

Hallgatózik. Kinéz az ablakon, a két szekrény közötti bábos paravánhoz megy, azt a padok felé fordítja, ahol majd a gyerekek és a szülők ülnek, állnak. A függöny szétnyílik. A bábfigura Deák Péter tanító úr hasonmása.

- Tisztelt szülők! *(A bábu kis csönd után előre hajol.)*

- Hah? ... és tisztelt nagymamák! *(Újra előre hajol.)*

- Hah? ... és nagypapák! *(Ide-oda figyel, hahóz, a bábunak bekiabálhatnak, mert hol balra, hol középre, hol jobbra figyel.)*

- És tisztelt mindenki! ... Karácsony előtt *(körbenéz, előrehajol, pisszeg, suttogva mondja)* szenteste előtt *(hangosan folytatja)* bábos társulatom bemutatta a Csikicsuki kalandjaiból – *A kútmérgező leleplezése, avagy a szép új világ* című vidám szomorújátékot. Most a vakáció, a gyerekeknek két és fél hónap, hozzám pedig az örökös vakáció előtt egy fővárosi kútmérgező érkezik. Csikicsuki falujába, hogy agitáljon az ósdi, elavult falusi életmód ellen és agitáljon a modern városi életmód mellett *(kopogás)*. Deák-bábu oldalra néz.

- Szabad!

Csőnd. Deák bábu:

- Félig szabad. *(Jön a fővárosi tanfelügyelet hivatalnoka, öltönyben, fekete keretes szemüvegben. Kezében egy pakli fénykép. Nem kártya, fénykép. Nézegeti, azonosít.)*

Fővárosi tanfelügyelő *(Ezt még csak mi tudjuk, hogy tanfelügyelő. A képzetesebb olvasók azt is sejtik, hogy a fővárosi tanfelügyelő Deák tanító úr elváltoztatott hangja. Deák tanító úr jobb kezén a hasonmás bábujá, bal kezén a tanfelügyelő.)*

- Hová siet, Tanító úr?

TANÍTÓ

Megyek a templomba.

TANFELÜGYELŐ

Álljon már meg, Tanító úr!

TANÍTÓ

Engedj az utamra, megyek a templomba.

TANFELÜGYELŐ *(eléje áll, nem engedi)*

Miért mész a templomba, Tanító úr?

TANÍTÓ *(próbálja kikerülni)*

Szentmise lesz, mindjárt 10 óra, onnan nem lehet elkésni.

(Megszólal a harang.)

TANFELÜGYELŐ

Ne siess! Nem sokáig fognak harangozni! Új világ lesz itt, Tanító úr!

TANÍTÓ

Miket beszél az úr? Nem fognak harangozni?

TANFELÜGYELŐ

Új világ lesz itt, Tanító úr! A harangozáshoz hatósági engedély kell.
A hatóság meg mi vagyunk.

TANÍTÓ

Engedély? A kakaskukorékoláshoz is?

TANFELÜGYELŐ

Okos ember maga, Tanító úr!

TANÍTÓ

Ki vagy te, hogy így beszélsz velem?

TANFELÜGYELŐ

A tanfelügyeletről jövök, a fővárosból.

TANÍTÓ

A fővárosból?

TANFELÜGYELŐ

Onnan. A központból. Itt a hivatalos igazolványom, a pecsétetes megbízólevél. Ő írta alá.

TANÍTÓ

Ő?

TANFELÜGYELŐ

Igen, Ő. Személyesen.

(A tanító nézi, olvassa.)

TANÍTÓ

„A megszólított köteles a kérdésekre válaszolni, az utasításokat azonnal végrehajtani. Aki ellenszegül, az bűncselekményt követ el, és arra lesújt a néphatalom.” ...Nem lehetne a templom után?

TANFELÜGYELŐ

A megszólításom: Tisztelt Vezető Küldött Elvtárs.

TANÍTÓ

Tisztelt Vezető Küldött Elvtárs, nem lehetne találkozni a szentmise után?

TANFELÜGYELŐ

Nem! Nincs sok időm. Ma még három falusi iskolát kell elintéznem. A Faluházban már bejelentkeztem, rendőr jön értem, és visznek tovább. A társaim, az elvtársaim is járják a vidéket, kevesen mennek ma templomba. Később meg még kevesebben. Maga pedig holnap a tanévzárón ezt felolvassa, és minden szülővel aláírhatja.

TANÍTÓ

Ez hirdetmény?

TANFELÜGYELŐ

Nem hirdetmény, ez utasítás. A néphatalom nevében Ő írt.

Tanító

Ő?

TANFELÜGYELŐ

Igen, Ő. Személyesen. Inkább előbb, mint utóbb megszüntetjük a felső tagozatot, mert fogy a gyereklétszám.

TANÍTÓ

Most költözik ide egy család három gyerekkel.

TANFELÜGYELŐ *(nézi a kártyákat)*

Nem költözik. A városban kapnak lakást és munkahelyet. *(nézi a kártyákat)*
Maga itt népszerű, magára hallgatnak az emberek. Beszéljen a szép új világról! A városé a jövő, Tanító úr. A falu a múlt maradványa, csökevénye. A falunak nincs jövője, a fiatalok elköltöznek a városba, ez a falu is az öregek otthona lesz. Aztán eldőzerolják.

TANÍTÓ

Nem, én ilyet nem mondok.

TANFELÜGYELŐ *(gúnyosan)*

Mondani fogja, Tanító úr.

TANÍTÓ

Nem és nem.

TANFELÜGYELŐ

Nem? Akkor azt mondja meg, Tanító úr: honnan tudja, hogy Párizsban szép a nyár? Ki az a Paulette meg a szép Pierre? Már a Szajna-parton is szervezkednek, nem csak a Duna-parton? Tanító úr, vagy fölolvassa és aláíratja ezt a korparancsot holnap a szülőkkel, vagy az államrendünkre veszélyes külföldi kapcsolatok, tiltott határátlépésre irányuló szervezkedés miatt letartóztatjuk.

TANÍTÓ

Elég volt! Fogd be szád, te nyálas agitátor! Ördögfatty!

TANFELÜGYELŐ

Hogy merészelsz így beszélni velem? Én a Központ embere vagyok!

TANÍTÓ

Én meg a falu embere. Most hallgass végig, mert ha nem *(bicskát vesz elő)*, leöllek, mint Kovács hentes a megvadult birkát.

TANFELÜGYELŐ

De...

TANÍTÓ *(megfogja, erősen rázza)*

Tisztelt szülők, diákok! Nagymamák és nagypapák! Tisztelt mindenki! *(erősen rázogatja a tanfelügyelőt)* A kútmérgezők után most itt ez a lélekmérgező. Adni akarnak kicsi, városi panellakást, másfél szobát, hogy két gyereknél több ne férjen el, és már nálunk is többen halnak, mint születnek, és előbb a felső tagozat szűnik meg, utána az alsó, és bezárják az iskolát, és elmegy a papunk, és nem lesz focicsapatunk, a focipályát föl-szántják, és új címerünk lesz: a búzatáblában focikapu.

TANFELÜGYELŐ

Elég már, szédülök! Ha elengedsz, megkapod a csontvázat, amit évek óta kérsz.

TANÍTÓ *(nem engedi el)*

Csiki-csuki helyzetben ne ígérj te semmit.

TANFELÜGYELŐ *(kiáltozik)*

Segítség! Segítség!

TANÍTÓ

Nem kell ide segítség, elbánok én véled magam is. *(Kihúzza a bábszínpadról. Sziréna hangja. Mentőr? Rendőr? Nem tudjuk. De még nincs vége. Függyöny. Sötétség, gyors átrendezés, színhely az előbbi, évtizedek múlva.)*

A továbbiakban történetünk napjainkban játszódik, valahol a Kárpát-medencében március végén, délidőben.

A 19. század végén épült falusi iskola egyik termében vagyunk. Bejárat baloldalt, kis előszobán át. A tanterem bal oldalán három ablak, az ablakok között fogasok és könyvespolcok. Elöl, középen dobogó, tanári asztal nélkül. A jobb sarokban vaskályha, oldalt vízcsap, mosdótál. A jobb oldali három nagyméretű szekrények között könyvespolcok és ruhafogasok. A falakon tanítótáblák, a „j” hang kétféle jelölése, ABC, szorzótábla. Több képnek, így egy kerek órának is csak a helye van meg. Az egyik szekrény tetején földgömb. A falakon Petőfi, Arany János, Kölcsey, Móra Ferenc és Móricz Zsigmond fényképe üveges keretben. Farácsos üres faliújság, rajta kivágott betűkből Ó-ÍÓ-CÍÓ-ÁCIÓ-KÁCIÓ-AKÁCIÓ-VAKÁCIÓ. A középső szekrény üvegét betörték, benne fizikai, kémiai kísérletekhez eszközök, amit még nem vittek el. A baloldali szekrény mellett fából faragott köpülőben hurkapálcikás papírbábok, a másikban nemzeti színű papírzászlók. Iskolai golyós számológép, szépírás-minták, fa kerettel védve országtérképek. A tanári dobogó mögött kockás, vonalas és sima zöld táblák, a tartóban kréta, szivacs és törlőrongy. Kisebb-nagyobb méretű iskolai padok, nagy rendetlenségben, oldalt néhány egymásra rakva. A jobboldali két szekrény között bábparaván BÁBSZÍNHÁZ felirattal.

A mennyezetről három lámpa lóg, egy lámpabúra, a másiktól csak a foglalat maradt, a harmadik villanykörte ég.